

چگونگی تاثیر عملکرد و رفتارهای معلمان بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شهر کرج

نیوشا حیدری

کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان

چکیده

عملکرد و رفتارهای معلمان نقش اساسی در انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارند. این مقاله به بررسی چگونگی تأثیرگذاری رفتارها و عملکردهای معلمان بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌پردازد. انگیزش تحصیلی به‌عنوان یکی از عوامل مهم در پیشرفت دانش‌آموزان، تحت تأثیر عواملی مانند رفتارهای تشویقی، حمایت‌های عاطفی و روش‌های تدریس معلمان قرار دارد. معلمان با استفاده از روش‌های تدریس فعال و جذاب، فراهم کردن محیطی حمایتی و ایجاد ارتباط مثبت با دانش‌آموزان می‌توانند انگیزش درونی و بیرونی دانش‌آموزان را افزایش دهند. روش‌های تدریس فعال، مانند پروژه‌های گروهی، بحث‌های کلاسی و استفاده از تکنولوژی‌های آموزشی، می‌تواند جذابیت درس‌ها را برای دانش‌آموزان افزایش داده و انگیزه آنها برای مشارکت بیشتر در فعالیتهای درسی را تقویت کند. نتیجه‌گیری این مقاله نشان می‌دهد که معلمان با شناخت و استفاده از راهکارهای مناسب می‌توانند به بهبود انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کمک کنند. بنابراین، توجه به آموزش و توسعه حرفه‌ای معلمان در زمینه‌های روان‌شناسی تربیتی و روش‌های نوین تدریس امری ضروری است.

واژگان کلیدی: معلم، دانش‌آموز، انگیزش، پیشرفت تحصیلی.

مقدمه

تعلیم و تربیت یکی از نیازهای ضروری انسان‌ها برای قرار گرفتن در مسیر صحیح زندگی است. تحقق هدف آفرینش انسان تنها در پرتو تعلیم و تربیت میسر است. به این منظور خداوند متعال انسان را به نیروی عقل و ابزار معرفت تجهیز کرده پیامبرانی را با دلیل روشن و احکام و قوانین محکم برانگیخت و رسالت تعلیم و تربیت انسان را به آنان سپرد (صالحی و یار احمدی، ۱۳۸۷). هرگاه معلم درس را به صورتی معنی‌دار ارائه کند، دانش آموز انتخاب‌های خود را با اهمیت و دیدگاهش را تعیین‌کننده بداند، ارائه مطالب از سطح توانایی وی خیلی فراتر یا فروتر نباشند، چالش برانگیز باشند و دانش آموز پس از ارائه پاسخ‌های مناسب بازخوردی مثبت از معلم دریافت کند، انگیزش درونی او افزایش می‌یابد (Patrick et al, 2000). هر یک از ما در زندگی روزانه‌مان به این نکته متوجه می‌شویم که مردم، همگی، فعالیت‌های یکسان ندارند و حتی از یک شخص همیشه فعالیت‌های یکسان سر نمی‌زنند. مثلاً هر کس شغلی را دوست می‌دارد و آن را بر سایر مشاغل ترجیح می‌دهد. مردم کاری را می‌کنند که برای آن برانگیخته شده‌اند. این واقعیت را هر معلم می‌تواند به آسانی در میان محصلانش مشاهده کند. یعنی معلم می‌بیند که همه محصلان او به همه درس‌ها علاقه نشان نمی‌دهند یا همه موضوعهای یک درس نیز، حتی برای یک محصل، جالب نیستند. پس ما همیشه با این پرسش مهم و اساسی مواجه می‌شویم که: چرا مردم رفتارهای متفاوت دارند؟ به بیان دیگر، چه عواملی سبب می‌شوند که مردم به فعالیت‌های مختلف بپردازند؟ بحث از بررسی این قبیل عوامل و علل رفتار در روان‌شناسی زیر عنوان «انگیزش» (motivation) انجام می‌گیرد. و بحث از انگیزش، در واقع، بحث از «علیت رفتار» است یعنی روشن ساختن اینکه چرا مردم رفتارهای متفاوتی با درجات متفاوت دارند (شعاری نژاد، ۱۳۹۴). افراد همیشه انگیزه دارند، در واقع هیچ وقت بی‌انگیزه نیستند. اما ممکن است آنها برای انجام آنچه که ما ترجیح می‌دهیم، انگیزه‌ای نداشته باشند. بنابراین، هرگز نمی‌توان گفت که افراد بی‌انگیزه‌اند (Combs, 1962).

دانش آموزانی که احساس کنند معلم آنها داوطلبانه آموزش می‌دهد، بیشتر از دانش آموزانی انگیزش درونی نسبت به درس پیدا می‌کنند تا اینکه احساس کنند، معلم برای دریافت پول تدریس می‌کند. به عبارت دیگر معلم الگویی است که متغیرهای روانشناختی از طریق وی در دانش آموزان درونی می‌گردد (Wild et al, 1992). دو متغیر مفهومی مهم بر انگیزش درونی تأثیر می‌گذارند. یکی انگیزه تعیین شده از سوی خود فرد که نشان دهنده انتخاب به وسیله آزمودنی است و نیز مواد آموزشی که برای فرد معنی‌دار است و بنابر این در وی انگیزش درونی نسبت به خود ایجاد می‌کند (Cordova & Lepper, 1996). انگیزش رفتار، همانند یادگیری و شناخت، یک چیز یا حادثه خاصی نیست که مستقیماً قابل مشاهده باشد؛ بلکه ترکیب ساخته‌ای است که جنبه‌های خاص رفتار را توصیف می‌کند. دو جنبه از رفتار را با مفهومی تحریک و انگیزش توصیف می‌کنند که عبارت‌اند از «توجیه رفتار» یا هدفی که رفتار فرد به‌سوی آن متوجه است و «انرژی» متناسبی که در آن رفتار، صرف می‌شود. به عبارت دیگر، وقتی می‌توان دریافت که رفتار، «برانگیخته» شده است که هدف معینی را دنبال کند یا شدت و بروز انرژی در سطحی است که با وضع قبلی تفاوت دارد (شعاری نژاد، ۱۳۹۰). انگیزش، نیرویی که به رفتار انرژی می‌دهد و آن را به سوی یک هدف هدایت می‌کند (Baron, 1992).

یادگیری دانش آموزان به میزان بسیار زیاد به حضور واقعی آنها در کلاس درس بستگی دارد. به این معنی که در روای روزانه نباشند و توجه و تمرکز آنها معطوف به معلم باشد. برای این کار معلم باید بتواند در آنها شور و اشتیاق یادگیری ایجاد کند. بدون وجود شور و اشتیاق در خود معلم، امکان انتقال آن به دانش آموزان وجود ندارد (Patrick et al, 2000). حاصل رویکردهای جدید انگیزشی این است که دانش آموزان قادر به درک روابط بین باورها، احساسات و انگیزه‌هایشان هستند. آنان می‌توانند در سطوح عالی‌تر درک و هوشیاری، محتوای افکار و فرآیندهای تفکر خود را کنترل کنند و به نقش افکارشان پی ببرند و از اینکه می‌توانند خود را با انگیزه سازند، آگاه شوند (مک کوبز و پاپ، ۱۳۸۸).

نظریه خودتعیینی دسی و رایان تأثیر قاطعی بر پیشنهادها و پژوهشی در زمینه ارتقای انگیزش درونی دانش آموزان برای یادگیری داشته است و رابطه سالم و خشنودکننده میان دانش آموزان و معلم را تبیین کرده است. یک نظریه ضمنی در تعلیم و تربیت این است که انگیزش درونی، تعاملی و میان فردی است و در ضرب المثل‌ها و فرهنگ‌های گوناگون بازتاب یافته است. بر مبنای آن هرگاه معلم انگیزش درونی نسبت به درس داشته باشد، می‌تواند این انگیزش را به دانش آموزان خود منتقل کند. شواهد تجربی این موضوع را تأیید می‌کنند (Cellar & Wade, 1998). بنابراین، اشتیاق معلمان به شور و شوق دانش آموزان تبدیل می‌شود و از معلم به دانش آموزان انتقال می‌یابد.

بهترین راه ایجاد انگیزش در یادگیرندگان نسبت به یادگیری بهبود شرایط یادگیری و افزایش سطح کیفیت روشهای آموزشی است. از این طریق یادگیرندگان در یادگیری به موفقیت بیشتر می‌رسند، و این کسب موفقیت علاقه و انگیزش آنها را نسبت به یادگیری مطالب تازه افزایش می‌دهد. از لحاظ پرورشی، انگیزش هم هدف است و هم وسیله. به عنوان هدف، ما از دانش‌آموزان و دانشجویان می‌خواهیم نسبت به موضوعهای مختلف علمی و اجتماعی علاقه کسب کنند (دارای انگیزه باشند). از این‌رو، تمام برنامه‌های درسی که برای آنها فعالیتهای مربوط به جنبه‌های عاطفی در نظر گرفته شده است دارای هدفهای انگیزشی هستند. به عنوان وسیله، انگیزش به صورت آمادگی روانی یک پیش نیاز یادگیری به حساب می‌آید و تأثیر آن بر یادگیری کاملاً آشکار است. اگر دانش‌آموزان و دانشجویان نسبت به درس بی‌علاقه باشند (دارای انگیزش سطح پایینی باشند)، به توضیحات معلم توجه نخواهند کرد، تکالیف خود را با جدیت انجام نخواهند داد، و بالاخره پیشرفت چندانی نصیب آنها نخواهد شد. اما اگر نسبت به درس علاقه‌مند باشند (دارای انگیزش سطح بالایی باشند)، هم به توضیحات معلم با دقت گوش خواهند داد، هم تکالیف درسی خود را با جدیت انجام خواهند داد، هم به دنبال کسب اطلاعات بیشتری در زمینه مطلب درسی خواهند رفت، و هم پیشرفت زیادی نصیب آنها خواهد شد (سیف، ۱۳۹۴).

معلمان می‌بینند که همه محصلان نسبت به ایشان یکسان واکنش نشان نمی‌دهند؛ میزان پیشرفت تحصیلی یکسان ندارند؛ گاهی‌گاهی حتی در محصلان پیشرفته، عقب‌ماندگی‌هایی به چشم می‌خورند؛ و... مطالعه بحث انگیزش به معلم کمک می‌کند که عامل‌های مؤثر در رفتار و رغبت‌های محصلان را بشناسد، و بداند که چگونه می‌توان آنها را به یادگیری بهتر و بیشتر برانگیخت. در واقع، همه افراد بشر به مطالعه چند و چون این فرایند انگیزش (علیت رفتار) نیاز دارند. و این موضوع محوری روان‌شناسی است (شعاری نژاد، ۱۳۹۰). بنابراین، می‌توان گفت که انگیزه، در زندگی موجود زنده، جایگاه بسیار مهمی دارد و اولین عنصر تشکیل دهنده رفتار است (گنجی، ۱۳۸۸).

پیشینه تحقیق

جمالی و هاشمی (۱۳۹۸) دریافتند که معلمان باید همه تلاش خود را برای به حداقل رساندن احساس اضطراب و شکست و به حداکثر رساندن حس ابداع و خلاقیت و ایجاد مفهومی مثبت از خود به کار گیرند. انگیزش درونی، خود رهبری و انجام دادن کار برای خود کار را به حداکثر برسانند، از هدف‌ها و حقایقی که نیازمند تلاش، اما قابل دسترسی هستند، بهره بگیرند میل به پیشرفت را در دانش‌آموزانی که به آن نیاز دارند و یادگیری برای یادگیری را تشویق کنند.

یافته‌های پژوهش عریضی و همکاران (۱۳۸۶) نشان داد که اشتیاق معلمان با انگیزش درونی دانش‌آموزان و سرزندگی آنها بیش از دیگر رفتارهای معلم ارتباط دارد. به عبارت دیگر، معلمی که مطالب خویش را به سبک پویا و با اشتیاق عرضه می‌دارد، فضای کلاس را متحول می‌سازد و دانش‌آموزان وی از انگیزش درونی نسبت به مطالب درسی دادند و نیز انرژی بیشتری را در کلاس درس گزارش می‌کنند. حمایت از استقلال دانش‌آموزان، بعد از اشتیاق معلمان، بیشترین تأثیر را بر انگیزش درونی دانش‌آموزان دارد. متغیرهای دیگر مانند آگاهی نسبت به موضوع و نیز نحوه شفاف و واضح درس بر انگیزش درونی و سرزندگی دانش‌آموزان تأثیر دارند.

ابزار گردآوری اطلاعات و روش شناسی تحقیق

طرح تحقیق برنامه‌ای است که پژوهشگر برای رسیدن به هدف تحقیق، طبق آن برنامه و بر اساس اصول علمی، مرحله به مرحله پیش می‌رود تا از آن طریق پاسخ لازم برای پرسش‌های پژوهش بدست آمده و فرضیات پژوهش را مورد بررسی قرار دهد. پارادایم این تحقیق توصیفی-تحلیلی از نوع اثبات گرایی و رویکرد آن کمی می‌باشد که در مدت دو ماه با بهرمگیری از منابع معتبر علمی و اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه صورت گرفت. چون در این تحقیق رابطه بین متغیرها بررسی می‌شود با توجه به هدف-ماهیت و موضوع پژوهش روش تحقیق همبستگی می‌باشد. تحقیقات همبستگی تغییرات یک یا چند عامل در اثر تغییرات یک یا چند عامل دیگر از طریق محاسبه ضریب همبستگی و پیش بینی متغیرهای وابسته از روی متغیر مستقل آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان و معلمان پایه ششم دبستان‌های پسرانه

آموزش و پرورش شهر کرج می باشد که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به تحصیل اشتغال دارند. تعداد جامعه آماری ۱۲۰۰ نفر می باشند که از این تعداد ۳۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب و برای افزایش ضریب دقت در تعمیم نتایج و رعایت جانب احتیاط در مورد پاسخ های مخدوش ۳۴۰ دانش آموز به عنوان نمونه انتخاب می شوند. به منظور انتخاب آزمودنی ها در پژوهش حاضر از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای استفاده شد. به این ترتیب که ابتدا از بین ۱۵ مدرسه در این شهرستان ۶ مدرسه و در هر مدرسه ۳ کلاس به طور تصادفی انتخاب شدند. سپس کلیه ی دانش آموزان انتخاب شده درآزمون مورد ارزیابی قرار گرفتند. در مورد معلمان به صورت سرشماری و همخوان با جامعه ی آماری انجام شد یعنی؛ تمامی جامعه ی معلمان (۵۸ نفر) به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه انگیزش درونی IMI استفاده شد. پرسشنامه استاندارد انگیزش درونی دارای ۱۵ سوال می باشد که توط دانشجویان پزشکی طراحی و تنظیم شده است و دارای ۴ مولفه ای (علاقه- لذت، تلاش- اهمیت، مهارت درک شده و تنش - فشار) می باشد و بر اساس طیف لیکرت (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) نمره گذاری شده است.

یافته های تحقیق

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان

پاسخگویان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
معلمان	۵۸	۱۶/۲	۱۶/۲
دانش آموزان	۳۰۰	۸۳/۸	۱۰۰/۰
کل	۳۵۸	۱۰۰	

همانطوری که اطلاعات جدول و نمودار ۱ نشان می دهد، ۱۶/۲ درصد پاسخگویان معلم و ۸۳/۸ درصد دانش آموز می باشند.

فرضیه ۱: بین دیدگاه دانش آموزان و معلمان پایه ششم پسرانه شهر کرج در خصوص نقش رفتارهای معلم در انگیزش درونی دانش آموزان تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول ۲: نتایج آزمون خی دو مربوط به نقش اضطراب در پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانش آموزان از دیدگاه دبیران و دانش آموزان

پاسخگویان	میزان	فراوانی مشاهده شده	درصد	فراوانی مورد انتظار	باقیمانده	آماره مجذور خی (دو)	درجه آزادی	سطح معناداری
دبیران	کم	۸	۸/۱۳	۳/۱۹	-۳/۱۱	۱۷۲/۱۶	۲	۰/۱۰۰
	متوسط	۲۸	۳/۴۸	۳/۱۹	۷/۸			
	زیاد	۲۲	۹/۳۷	۳/۱۹	۷/۲			
	کل	۵۸	۰/۱۰۰					
دانش آموزان	کم	۴۳	۳/۱۴	۰/۱۰۰	-۰/۵۷	۵۰۰/۴۵	۲	۰/۱۰۰
	متوسط	۱۶۱	۷/۵۳	۰/۱۰۰	۰/۶۱			
	زیاد	۹۶	۰/۳۲	۰/۱۰۰	-۰/۴			
	کل	۳۰۰	۰/۱۰۰					

همانطوری که نتایج جدول ۲ نشان می دهد، مقدار آماره ی دو مربوط به دیدگاه معلمان (۱۶/۱۷۲) در سطح $\alpha=0/01$ معنی دار است ($p<0/01$) لذا چنین استنباط می شود که بین فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معنادار وجود دارد، بر این اساس و با توجه به فراوانی های مشاهده شده و درصدهای مربوطه (کم ۱۳/۸٪ و متوسط ۴۸/۳٪ و زیاد ۳۷/۹٪) می توان نتیجه گرفت که از دیدگاه معلمان، نقش رفتارهای معلم در انگیزش درونی دانش آموزان در حد متوسط تا زیاد است. از طرفی مقدار آماره ی خی دو مربوط به دیدگاه دانش آموزان (۴۵/۵۰۰) در سطح $\alpha=0/01$ معنادار است ($p<0/01$). لذا چنین استنباط می شود که بین فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معنی دار وجود دارد، بر این اساس و با توجه به فراوانی های مشاهده شده و درصدهای مربوطه (کم ۱۴/۳٪ و متوسط ۵۳/۷٪ و زیاد ۳۲/۰٪) می توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانش آموزان، نقش رفتارهای معلم در انگیزش درونی آنان در حد متوسط است.

بحث و نتیجه گیری

دانش آموزانی که احساس کنند معلم آنها داوطلبانه آموزش می دهد، بیشتر از دانش آموزانی انگیزش درونی نسبت به درس پیدا می کنند تا اینکه احساس کنند، معلم برای دریافت پول تدریس می کند. به عبارت دیگر معلم الگویی است که متغیرهای روانشناختی از طریق وی در دانش آموزان درونی می گردد. معلمان می بینند که همه محصلان نسبت به ایشان یکسان واکنش نشان نمی دهند؛ میزان پیشرفت تحصیلی یکسان ندارند؛ گاهی حتی در محصلان پیشرفته، عقب ماندگی هایی به چشم می خورند. مطالعه مبحث انگیزش به معلم کمک می کند که عامل های مؤثر در رفتار و رغبت های محصلان را بشناسد، و بداند که چگونه می توان آنها را به یادگیری بهتر و بیشتر برانگیخت. در واقع، همه افراد بشر به مطالعه چند و چون این فرایند انگیزش (علیت رفتار) نیاز دارند. و این موضوع محوری روان شناسی است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که از دیدگاه معلمان، نقش رفتارهای معلم در انگیزش درونی دانش آموزان در حد متوسط تا زیاد است. همچنین از دیدگاه دانش آموزان، نقش رفتارهای معلم در انگیزش درونی آنان در حد متوسط است.

Wild, T. C., Enzle, M. E. & Hawkins. W. L. (1992). Effects of perceived extrinsic versus intrinsic teacher motivation on student reactions to skill acquisition. *Personality and Social psychology Bulletin*.18.245-251

How teachers' performance and behaviors affect the motivation and academic progress of Karaj students

Nyusha Heydari

Bachelor of Elementary Education, Farhangian University

Abstract

The performance and behavior of teachers play an essential role in the motivation and academic progress of students. This article investigates how the behavior and performance of teachers affect the motivation and academic progress of students. Academic motivation, as one of the important factors in student progress, is influenced by factors such as encouraging behaviors, emotional support, and teachers' teaching methods. Teachers can increase students' internal and external motivation by using active and attractive teaching methods, providing a supportive environment and creating positive relationships with students. Active teaching methods, such as group projects, class discussions and the use of educational technologies, can increase the attractiveness of lessons for students and strengthen their motivation to participate more in learning activities. The conclusion of this article shows that teachers can help improve the motivation and academic progress of students by knowing and using appropriate strategies. Therefore, it is necessary to pay attention to the training and professional development of teachers in the fields of educational psychology and new teaching methods.

Keywords: Teacher, student, motivation, academic achievement.